

Bjørnegaard i Klemensker.

En gammel Kongsgaard.

(Ved K. Thorsen.)

I.

Bjørnegaard, den 10. Vorne-
degaard i Klemensker Sogn
har en interessant Historie.
Oprindelig tilhørende Kronen
som en kongelig Fæstegaard
var dens Areal 171 Tdr. Land
med et Hartkorn af ca. 19 Tdr.
Men ved en hel Del Udparcel-
leringer i Tidens Løb er det
gaaet ned til nu ca. 34 Hekta-
rer med godt Tdr. Hartkorn.
Hvad Gaarden har tabt i Ud-
strækning, har den dog gen-
vundet i Værdi ved sin fortrin-
lige Beliggenhed tæt op ad
Klemensker Stationsby og sin
velstyrte Drift.

Bjørnegaardens Navn, me-
ner Oldtidsforskere, ligger
gemt i Runestensnavnet
»Bjarnes«. Ogsaa i bornholm-
ske Folkesagn har Navnet
Bjørnegaarden i Klemensker
sin Overlevering. De Underjor-
diske holdt hver Julenat Bal
paa Gaarden. De plejede ellers
at holde til i de lyngbevoksede
Bjørnebakker syd for Gaarden,
særlig i en derliggende Høj.

Kun Julenatten gjorde de Krav
paa Gaardbygningerne, som de
tog i Besiddelse saa grundigt,
at Ingen af Gaardens Beboere
kunde være i Fred der.

Da kom en Juleaften en
fremmed Rejsende til Bjørne-
gaard og bad om Husly for
Natten; Gaardens Folk fortæl-
te ham, hvordan det hang sam-
men, men han mente nok, at
han skulde klare sig. Folkene
forlod da Gaarden og overlod
den i den fremmedes Varetægt.
Den omrejsende Gæjler — thi
en saadan var det — havde en
tam Bjørn, som han havde
bundet uden for Gaarden. Da
Folkene var borte, løste han
den og trak den med ind i
Stuen. Selv lagde han sig til
Hvile i Slagbænken, medens
han bad Bjørnen lægge sig un-
der Bænken. Ved Midnat kom
de Underjordiske for at holde
Julegildet. Først kom fire
Mænd bærende med en gam-
mel, hæsleg Kælling, som blev
sat paa den ene Bordende. Der-

paa dækkede Puslingerne Bord
med snehvid Dug og kostbart
Sølvtøj. Ingen tog Notits af
den fremmede Gæst. Først ef-
ter at Troldtøjet var blevet
mæt og lystigt af Mad og Drik-
ke, begyndte de fremmeligste
blandt »Bobbans« at drille og
trække i den sovende, der dog
var saa vidt vaagen, at han
havde hørt og set det meste. I
Kraft af deres Eberet til Gaar-
den denne Nat blev de Under-
jordiske snart voldsommere
og udtalte slemme Trusler
mod Gæsten. Men da han syn-
tes, det nu kunde være nok, lø-
ste han Bjørnen og pudgede den
vrede Bamse paa Troldtøjet.
Der opstod vild Forvirring
blandt de opskræmte Pusling-
ger; en af dem tog den gamle
Kælling paa Ryggen og løb
med hende, medens de to an-
dre ogsaa tog Flugten i vild
Uorden, ladende Sølvtøjet i
Stikken. Den fremmede til-
bragte nu Resten af Natten i
Fred og Ro. Da Bjørnegaards-
folkene næste Morgen kom til-
bage i bedste Velgaaende, delte
de Sølvtøjet med ham og blev
siden rige Folk.

Næste Sommer, da Bjørne-
gaardskvæget var paa Græs,
kom en fremmed Mand hen til
Vogterdrengen og spurgte ham
»Saj maj, har dæijn arria

svaarta Kjættan paa Gaarijn inu?« Drengen kendte intet til Begivenheden, men da der tilfældigvis var en sort »Kjætta« paa Gaarden, svarede han: »Ja saamæijn hár vi saa«. Ængstelig spurgte den fremmede: »E hun lisaa arri som hun var forra?« Drengen skyndte sig med Svaret: »Ja ræijtinok, nu e hon majed var, for nu har hun kjæijnnad aa faaed tál vijlta Kjæijnna«, Manden saa sig forskrækket om og løb skyndsomt bort til Bakkerne. Men siden den Tid holdt de Underjordiske sig borte fra Bjørnegaarden.

Som man ser, er det et til Gaardnavnet knyttet Sagn om denne Bjørn, der jager Troldtøjet bort og giver Rigdom til Gaardens Folk, Held og Lykke — selve Julenat, en smuk Symbolik.

En anden sagnomspunden Mærkelighed ved Bjørnegaard var den saakaldte »Ornesten«, en Bauto-lignende Sten, der endnu i Mands Minde stod midt ude i den til Gaarden hørende Dam, hvor man vandede Kreaturerne. Paa Stenen var indhugget Bogstaverne I. I., en af de forrige Ejeres Navne, og under Stenen — paastod man — var lagt en levende Hugorm, hvilken Overtroen tilskreder den

Egenskab, at den holdt Trolde, Hekse og Bobbe paa Afstand naar disse vilde øve deres Trolldom med at forhekse Vandet til Skade for Kreaturerne. En saadan »Ornesten« var altsaa nødvendig saafremt man vilde bevare Sundhed og Frugtbarhed indenfor Gaardens Besætning.

Bjørnegaardens Peersonalhistorie

kan føres tilbage til 1658. Borgmester i Hasle, Vicesandsdommer Peder Olsen blev 28. December dette Aar, for sin Andel i Opstanden 8. Decbr. mod de Svenske, belønnet med Landsdommerstillingen, hvor til hørte Gyldensgaard i Østermarie samt Jordebogsydelserne af 11 Bøndergaarde og 4 Skpr. Foderhavre aarlig af hver af Poulsker Sogns 27 Gaarde. Men Peder Olsen fik tillige for sin Livstid Fæsteafgiften af Peder Buchs Gaard (27 Slg. Bukkegaard) i Nyker og Bjørnegaarden i Klemensker, der var Kronens (Kongens) Gaard, som Jørgen Hansen da havde i Fæste. (Skaanske Missive).

1671 nævnes Bjørnegaard »en Cronens Gaard, den er nu af Kgl. Mayestæts Landsdommer til sin Bestalling tilligemed tvende andre Gaarde be-

naadet«. (Rasmus Rauhn Cronica Boringiaca).

Den Sparetrang, som efter den dyre skaanske Krig lidt sent greb Kristian den Femte, førte ham til 20. November 1680 at kalde alle kongelige Naadegaver saaledes, at Nyfielsen skulde være ophørt allerede fra samme Aars 1. Maj. Det ramte haardt Peder Olsen, der fra 13. September 1671 var frasat som Landsdommer, men som jo havde Kongeløftet om Indtægten fra Bjørnegaard for sin Livstid. I Juni 1681 foretog han da Rejsen til København for at tale sin Sag. Kongen undte ham ved Resolution af 3. Decbr. 1681 en Aarpenge af 50 Rigsdaler og Nydelsen af Indtægten fra Bjørnegaard og 2 andre Gaarde for Aaret 1680. Men for Fremtiden var disse Gaardes Indtægter røvede ham. Han døde Januar 1683 paa St. Bjerregaard i Vestermarie. (M. K. Zahrtmann: Bornh. Samlinger IX S. 151.)

Aar 1682 kom en ny kgl. Fæstter paa Bjørnegaard, Berrild Clausen, et kendt Navn i Bornholms Historie. Hans Fader var Claus Hansen, der først forpagtede Risegaard, 68. Slg.

i Klemensker, men fra 1630 boede paa 38. Slg. Ingemarsgaard i Rutsker, hvor han sagdes at være økonomisk »velbeholden« og »ved Magt«. Under en Retssag om Risegaard skildres han som en, »der ikke veg tilbage for at gaa Rettens Vej, om det saa var lige til Højesteret«. Sønnen Berrild Clausen fik da ogsaa Tilnavnet »den urolige«. Han laa stadig i Kamp med Autoriteterne. (Utrykt Manuskript om Risegaard's Historie.) Berrild Clausen var Fører for Nørre Herreds Bønder i deres Protest og Klager over Regeringens Embedsmænd, specielt Amtsskriver Augustus Dechner, der brugte falsk Maal og Vægt, naar Bønderne ydede deres Landgilde. Berrild Clausen rejste fra Sogn til Sogn for at skrive »Supplicationer« til Kongen. Da han som Bøndernes Kongsmand (Sendemand) skulde rejse over til København, nægtede Bornholms Guvernør, Bendix von Hatten, imidlertid at udstede Rejsepass til ham, og for at undgaa Bremerholms Jern (Arbejde som Straffefange i Jern paa Bremerholm i København), maatte han 20. Decbr. 1684 give Kongen Løfte-

brev paa »efter denne Dag i al Rolighed at leve paa sin Gaard«. Men den urolige Berrild kunde ikke længe sidde i Stilhed. Allerede det følgende Aar brød han sit Løfte og satte paany »Bønderne op mod deres Øvrighed« samt sigtede paa Nørre Herreds Ting en nedsat kgl. Udmarks-kommission for »Gunst og Gave og for egenmægtig Fremfærd uden kgl. Ordre«.

Berrild Clausen levede forud for sin Tid. I vore Dage var han sandsynlig bleven en stor Folkefører. Under Enevælden i 1680'erne blev han støttet og kuet i sine Bestræbelser for at styrke og hævde Bøndernes Frihed.

Men han havde dog den Tilfredsstillelse at se Bøndernes Plageaand. Amtsskriver Dechner, blivd dømt ved Højesteret at brændemærkes som Tyv og arbejde i Jern paa Bremerholm sin Livstid, den Dom, Dechner havde truet ham med, og som han maatte undgaa ved forannævnte »Haandfæstning«.

Berrild Clausens hørde Anklager hjalp dog intet. Efter Tiltale og Gensvar lød Højesterets Dom 1. Sept. 1686: »Landsdommers Dom af 1. Juli 1685 bør i alle Maader ved Magt at stande.«

Berrild Clausen sad endnu nogle Aar som Fæster af Bjørnegaard indtil omkring 1690, da Sandemand Lars Hansen fik Gaarden i Fæste af Kronen. Han var Søn af Hans Jensen i Tyndekulle, en velhavende Slægt. Lars Hansen besad Bjørnegaard i henved 40 Aar. Om ham hedder det i en Sag, at han »opbyggede Gaarden med temmelig god Bondehuse efter en Ildebrand.« »der er ikke mange Gaarde i Sognet, enten Vorneder eller Selvejere, som er bedre, mens denne er en af de bedste, og er der 100 for 1 som gerne antog Bjørnegaard for højere Fæste.«

Den næste Fæster var Eric Hansen (fra ca. 1730) Søn af Holzførster Hans Ericson, Splitsgaard (død 1736, 73 Aar gl.) og Sidselle Pedersdatter Lesler (1671—1754). Datter af fornævnte Peder Zandersen Lesler, Kyndegaard.

Eric Hansen var gift med Mette Michalsdatter fra Vestergaard i Vestermarie.

1732 førte Eric Hansen en Proces med Amtsforsalter

klager Berrild Clausen over, at Fendrik (Officer, Fanebærer i Militzen) Hans Christensen har »holdet paa Mordsti og paa Livet villet overfalde ham endog i hans egen Gaard og gjort Udførelse der og imod ham øvet Brud paa Kirkefred, Vejfred og Husfred;« »er bleven skældet paa Kirkegaarden, endog omkuldstødt af en høj Grauf som jeg stod paa, uden ringeste given Anledning..«

»Da han siden holdt paa sin Hest ved Siden af Vejen, snigte han sig paa mig med Hug og Slag.«

»Han har gjort sig til Ærinde med nogle Soldater at hente en Karl i min Gaard og vilde med Pukken møde mig at skaffe dem Øl, og dernæst udfordrede mig til Duellere. Men imod slikt hans Udfordring svarede jeg hannem: Du lost i Mordsti og slog mig i Gaard med din Pryggel, derfor vil jeg igen slaa dig med Lands Lov og Ret, saa jeg maatte mit Liv derover i mit Hus salvere.« (Højesterets Dombog 1686)

Horn om Jorderne Bolderisingen og Fogedengen i Klemensker, hvilke han paastod var tilkendt Bjørnegaard i Fæste, medens Horn hævdede, at Engene hørte under Amtsforvalterembedet. Amtmanden, Generalmajor West greb ind til Fordel for Eric Hansen, der fik Engene tilkendt ved kgl. Resolution som Fæste. I Klemens Kirkes Regnskabsbog af 1736 ses det, at Eric Hansen, Bjørnegaard, yder i Tiende til Kirken 1 Td. Byg åarlig, hvilken Byg-Ydelse kun paahviler Sognets bedste Garde. De øvrige yder Havre.

Aar 1744, da Regeringen solgte alle Kronens Fæstegaarde paa Bornholm ved en 3 Dages Auktion paa Amtstuen, gik Bjørnegaard over i Slægten Sonnes Eje, medens Eric Hansen overtog sin Fædrengaard Splitsgaard, hvor han døde 1772.

Slægten Sonne paa Bjørnegaard.

Den bornholmske Slægt Sonne nedstammer fra Ole Nielsen Sonne, der 1658 blev kaldet af Printzenskjöld til at være Præst i Østerlars. Paa hans Gravsten i Østerlars Kirkes Kor stod, at han var fra Sonneby (Solby) ved Næstved og døde 1672 i sit Alders 46. Aar. Med sin Hustru Maren

Hansdatter Ancher blev han Stamfader til Sonneslægten, hvoraf Sønnen Edvard Olufsen Sonne (død 1727) Løjtn. til 28. Sg. Loftsgrd. i Aaker, i Ægteskab med Karen Koefoed (Datter af Hans Madsen Koefoed, Eskesgaard, Pedersker) fik Sønnen Jørgen Edvardsen Sonne, født 1715, fra 1744 til sin Død 1774 Ejer af Bjørnegaard. Han var Herredsfændrik, senere Herredskaptajn for Nørre Herreds-Kompagni. Kaptajn Jørgen E. Sonne var Kirkeværge fra 1. Maj 1747 til 1. Maj 1750. Han var gift med Marie Jørgensdatter Sandby f. 1711, den yngste af Sognepræst i Klemensker Jørgen Axelsen Sandbys 7 Døtre, der alle indgik Ægteskab m. kendte Bornholmere. Kaptajn J. E. Sonnes Søn, Jørgen Jørgensen Sonne, født 1751, Sandemand og Herredskaptajn, overtog Bjørnegaard efter sin Fader. Sandemand Sonne blev 1. Novbr. 1771 trolovet og 25. Novbr. s. A. ægteviet til Kirstine Hansdatter, Datter af Hans Svendsen paa Duebjerg.

En gammel Dagbog beretter:

1783 byggede Jørgen Sonne paa Bjørnegaard 11 Rum til sin Stuelænge.

1786 Mandag den 26. Juni blev Captejn Jørgen Edvard Sonnes Enke

Mand fra Møen ved Navn Christophersen, der en Tid havde opholdt sig paa Gaarden, blev aresteret som mistænkt for at have paasat Branden, men var, som det senere viste sig, uskyldig, idet en gammel Daglejer, Jens Persen B. og, paa sit Dødsleje tilstod for Præsten at være Brandstifteren. Den genopbyggede Bjørnegaard kom et Aar efter Branden i Slægten Rottenstens Eje.

Ved Skøde af 1. Juli 1863 sælger Christian Jensen Gaarden til Dannebrogsmænd Jens Hansen Rottensten for 9000 Rigsdaler.

Slægten Rottensten

er gammel paa Bornholm. Aar 1670 nævnes Jacob Roten-

sten som Kongsmænd (Bøndernes Udsending til Kongen) for Øster Herred. 1684 er han atter i København i samme Anledning, da Repræsentanten for Nørre Herred var den Berild Clausen, der, som foran nævnt var Besidder af Bjørnegaard. Jacob Rottenstens Søn, Bendix Jacobsen Rottensten (skrives ogsaa Rottenstein) af Østerlars ægtede ca. Aar 1700 Anna Langsted (Datter af Sognepræst i Nyker, Hans Predbjørnsen Langsted og Else Povlsdatter Ancher.)

Deres Søn, Hans Predbjørn, født 1713, Løjtnant og Købmand i Rønne, blev Stamfader til Rønne-Slægten Predbjørn. Ogsaa i Rønne blev Slægtsnavnet Rottensten godt kendt. 1727 nævnes Snedker Hans Hansen Rottensten (saaledes er Navnet skrevet de sidste 200 Aar) at laane 40 Slettedaler af Rønne Hospital mod Pant i sit Hus i Rønne. Af hans Sønner nævnes Sadelmager Niels Hansen

Rottensten, der 1734 betaler 3 Slettedaler til Rønne Kæmnerkassa for Borgerskab. En anden Søn, Mogens Hansen Rottensten, ligeledes Sadelmager, nævnes 1735. En tredje Søn, Jøchum Hansen Rottensten betaler 1754 en Slettedaler til Byen for en Plads, hvor han havde oprejst 2 Stolperum Hus til sin Stuelænges nordre Side og vestre Ende. Han ejede altsaa en Gaard i Rønne. 1758 betaler han til Byen 2 Mark for »en Strimmel Jord sønden for sin Hauge« (Rønne Kæmnerbog og Rønne Hospitals Protokol 1710—1773). Slægten blev imidlertid ikke talrig i Rønne. Ved forrige Aarhundredes Begyndelse var saaledes kun én Familie tilbage af Rottenstenere i Byen, nemlig Pottemager Hans Hansen Rottensten i Ægteskab med Ane Cathrine Kam (egentlig Kames, en fra Skotland i 1500 Tallet indvandret Slægt). De havde to Sønner Frederik Christian Rottensten

og Jens Hansen Rottensten. Sidstnævnte, født 16. Februar 1816, blev Vognmand og Avlsbruger i Rønne, siden Ejer af Bjørnegaard.

I Følge Rønne Købstads Brandforsikringsprotokol af 1827 ejede Pottemager Hans Hansen Rottensten Ejendommen, gamle Matr. Nr. 66 c i Østregade. Det er de nuværende to Ejendomme tæt vest for og nærmest Afholdshotellet.

Pottemager Rottenstens Søn blev som Vognmand særdeles populær i Rønne, fordi han holdt gode Heste og selv var en dygtig Kusk. Vognmand Rottenstens to kulsørte Hingste var i flere Aar et fint og til Lejligheden passende Forspand for Ligvognen ved større Begravelser t. Eks. da Amtmand, Landstingsmand Krabbe blev jordet. Hertil kom, at Rønneboerne, naar Rottensten sad paa Kuskesædet, med en vis Stolthed kunde understrege, »at her i Byen havde man Dannebrogsmænd til Kuske«. Vognmand Rottensten havde

under 6. Oktober 1851 modtaget. Dannebrogsmændenes Hæderstegn; fordi han den 11. August samme Aar havde standset de løbske Heste for Kong Frederik den syvende og Grevinde Danners Vogn ved Nedkørselen ad den stejle Bakke til Allinge ved Siden af hvilken der laa en stor aaben Grusgrav.

Vognmand Rottenstens Hustru Marie, f. Møller, var fra Mølléejendommen paa Blommelyng, Nylars. Rottensten ejede Bjørnegaard i 22 Aar, indtil sin Død 1885. Hustruen drev Gaarden videre, indtil Sønnen Hans J. K. A. Rottensten blev myndig og fik Skøde paa Ejendommen 1893. Sammen med sin Hustru, Datter af Gaardejer Carl Kure, Asseregaard, har den nuværende Ejer saaledes ejet Bjørnegaard i 36 Aar — et Tal, der repræsenterer en rig Udvikling af Sted og Egn.

En stor Del af Klemensker By er opført paa Bjørnegaards Grund, hvor der er anlagt flere Gader. Begyndelsen skete i 1888 med Anlæg af Andelsmejeriet, der efter Gaarden blev kaldet »Bjørnedal«. Senere kom Brugsforeningen, Haandværks- og Forretnings-ejendomme, ja selv en Bank-filial fik Bjørnegaard paa sin Grund.

Udviklingen øgedes i hurtigere Tempo, da Jernbanen 1911 skar sin Linie gennem Bjørnebakkerne (til Skræk for de Underjordiske) tværs over Bjørnegaards Grund og videre lige mellem Mejeri, Brugsforening, Grovvarerforening osv. med Sidespor til disse Institutioner, der har Bjørnegaard adskilligt at takke for Start og Fremdrift. Som Stifter af Grovvarerforeningen, som mangeaarig Formand for Bornholms Mejeriforening, Kirkeværge (samt andre Til-

hidshverv inder- og udensogets) har Hans Rottensten hævdet Gaardens gode Traditioner.

For tredje Gang blev Bjørnegaard hærget af Brand den 2. November 1927, mærkelig nok samme Dato som Branden 1860. Nu er Bygningerne genopførte efter det moderne Landbrugs Krav og Ejerens mangeaarige praktiske Erfaring (Arkitekt: Hansen, Lyneborg).

Naar Allingebanens kraftige Lokomotiver fører Toget op gennem Bjørnebakkerne, hvor Linien har en Stigning af 1:80, og Klemensker Stationsby »ruller sig ud« for Blikket over Bjørnegaardsmarker, hvor Sporet gaar tæt øst om Gaarden, tænker man uvilkaarlig paa, at meget af dette Nutids-fremskridt er skabt eller planlagt fra denne Gaard.